

Стефан Вукојевић

Бања Лука

ИЗБОРНИ СИСТЕМИ У ДУБОКО ПОДИЈЕЉЕНИМ ДРУШТВИМА – ПРИМЈЕР БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

Сажетак

Рад се бави темом везаном за функционисање изборних система у дубоко подијељеним друштвима са примјером пост-дејтонске Босне и Херцеговине. Предмет рада обухвата теоријску дебату о различитим изборним системима у дубоко подијељеним друштвима. У раду ће се изложити аргументи консоцијацијске и центрипеталистичке академске струје око најадекватнијег изборног система. Као теоријско-епистемолошки оквир користиће се приступ „новог институционализма“, према којем изборни системи не служе само као механизми бројања гласова и утврђивања побједника избора, већ представљају правила која утичу на понашања политичких актера и грађана. Циљ рада је да, ослањајући се на теоријску дебату, критички процијени центрипеталистичку критику консоцијације у погледу ефеката изборног система. На примјеру избора у Републици Српској за Парламентарну скупштину БиХ 2014. године, указаћемо да је под утицајем изборног система карактеристичног за консоцијацијске демократије могућ долазак умјеренијих странака на власт које доприносе политичкој стабилности.

Кључне ријечи: консоцијација, центрипетализам, дубоко подијељена друштва, пропорционални систем страначких листа, политичко умјерењаштво

1. ИЗБОРНИ СИСТЕМ ПРЕМА КОНСОЦИЈАЦИЈСКОМ МОДЕЛУ

Већ више од 30 година у научној области компаративне политике се воде дебате о институционалном уређењу и изградњи друштава са дубоким етничким, националним, вјерским, културним или лингвистичким подјелама. Дебата се формирала мимо доминантног академског предсједничко-парламентарног спора. Прије академске дебате о политичким системима у дубоко подијељеним друштвима, Ђовани Сартори (*Giovanni Sartori*) је још 1968. године указао на важност развоја политичког система путем „конституционалног инжињеринга“ који успостављањем одређених политичких институција треба да постигне одређене политичке исходе. Изборни системи су један од посебно важних елемената овог процеса и зато представљају „најконкретнији манипулативни инструмент политике“⁽¹⁾. Џејмс Марч (*James G. March*) и Јохан Олсен (*Johan P. Olsen*), утемељивачи „новог институционализма“ као теоријско-епистемолошког приступа у друштвеним наукама виде одабир политичких институција као важан услов за демократију, поред економских и друштвених услова.⁽²⁾ Парадигма новог институционализма указује на аутономнију улогу политичких институција, гдје држава није само одраз друштвене структуре већ у одређеној мјери утиче на мијењање односа снага унутар структуре. Одређена политичка институција ће једно понашање подстицати док ће друго ограничавати чиме ће имплицитно утицати на понашање друштвено-политичких актера.

У контексту дубоко подијељених друштава Сарторијеву логику су слиједили многи теоретичари попут Доналда Хоровица (*Donald Horowitz*) који тврди да је „изборни систем најмоћнија полуга уставног инжињеринга за друштвену акомодацију у дубоко подијељеним друштвима“⁽³⁾, и Аренд Лајпхарт (*Arend Lijphart*) који истиче да је „изборни систем дуго био препознат као најснажнији инструмент обликовања политичког система“⁽⁴⁾. Данас је међу по-

1) Giovanni Sartori, "Political Development and Political Engineering" in: J.D. Montgomery and A.O. Hirschman (eds.), *Public Policy*, Vol. XVII, Harvard University Press, Cambridge, MA, стр. 273.

2) James G. March, Johan P. Olsen, "The New Institutionalism: Organizational Factors in Political Life", *The American Political Science Review*, 78:3, 1984, стр. 734-749.

3) Donald Horowitz, *A Democratic South Africa? – Constitutional Engineering in a Divided Society*, University of California Press, Berkeley, CA, 1991, стр. 163.

4) Arend Lijphart, "The Alternative Vote: A Realistic Alternative for South Africa?", *Politikon*, 18: 2, 1991, стр. 91.

литичким теоретичарима широко прихваћено становиште да је изборни систем важна компонента институционалног дизајна за подијељена друштва, међутим предмет спорења међу теоретичарима представља одабир најадекватнијег изборног система.

Када су у питању елементи институционалног дизајна за подијељена друштва, важни елементи су дизајн односа између извршне и законодавне власти, тј. успостављање парламентарног, предсједничког или полупредсједничког облика владавине; и степен децентрализације власти који би осигурао територијалну или културну аутономију друштвених сегмената. У фокусу рада ће бити улога изборног система као једног од кључних елемената институционалног дизајна у обликовању политичких исхода и подстицању међуетничке акомодације у дубоко подијељеним друштвима. Доминантни академски правац у политикологији заступа консоцијацијски облик владавине гдје су подијељене групе интегрисане у институционалне аранжмане које чине: 1) велика коалициона влада коју чине политички лидери друштвених сегмената; 2) пропорционална расподјела парламентарних мандата и мјеста у јавној управи, као и пропорционална алокација ресурса; 3) територијална или културна аутономија друштвених сегмената; 4) гарантовање права вета када су у питању важни интереси друштвених сегмената. Аренд Лајпхарт даје предност парламентарном у односу на предсједнички систем владавине, федералном наспрам унитарног уређења, и пропорционалном изборном систему са затвореним листама наспрам плурално-мајоритарном изборном систему, као рјешењима за проблеме подијељених друштава.⁵⁾

Са становишта изборног система, претпоставка консоцијацијског уређења се заснива на пропорционалној представљености друштвених сегмената у парламенту који би произвео велику коалициону владу унутар које би политичке елите друштвених сегмената дијелиле власт. У подјели на већинске, пропорционалне и мјешовите изборне системе Лајпхарт оптира за пропорционални систем (ПР) са затвореним страначким листама као најадекватнији изборни систем за подијељена друштва. Његове главне компоненте су: представљање друштвених сегмената у складу са њиховом величином; вишемандатне изборне јединице како би

5) Arend Lijphart, *Democracy in Plural Societies*, Yale University Press, New Haven, CT, 1977; Arend Lijphart, "Constitutional Design for Divided Societies", *Journal of Democracy*, 15:2, 2004, стр. 96-109.

се избјегла дистанца између гласача и њихових представника; затворене страначке листе које омогућавају гласање за странку а не за кандидата чиме се постижу и одржавају снажне и кохерентне странке.⁶⁾ Заговорници консоцијације одбацују већински изборни систем због негативних последица које он може да остави у друштвима са дубоким подјелама, најчешће етничким. Доминантна група може увијек уз помоћ већинског изборног система оствари надпредстављеност и мајоризовати мању групу. Случај конфликта у Сјеверној Ирској у којој су католици били годинама мајоризовани од стране доминантних протестаната може послужити као илустративни примјер. Већински систем је адекватнији за друштва у којима се укрштају и прожимају различити друштвени расцјепи (*cross-cutting cleavages*), док у друштвима са доминантним расцјепом, био он етнички, вјерски или културни, већински систем није солуција. Пропорционални систем омогућава представљеност група у складу са њиховим величином чиме се увећава шанса за политичку стабилност и редуковање политичких конфликта.

Ревизионисти унутар консоцијацијског правца, Брендан Олири (*Brendan O'Leary*) и Џон Мекгери (*John McGarry*), аргументују на случају Сјеверне Ирске након доношења *Споразума на Велики Петак* 1998. године, да су консоцијацијском моделу потребне мале промјене како би систем боље функционисао. За разлику од „ортодоксног“ Лајпхартовог стајалишта они сматрају да је пропорционални изборни систем једноструког преносивог гласа (ПР-ЈПГ) оптималније рјешење него систем страначких листа који највише погодује стабилизацији моћи политичких лидера.⁷⁾ Аутори сматрају да је изборни систем Сјеверне Ирске утицао на смањење тензија између подијељених протестаната и католика, као и да је утицао на формирање коалиција са умјереним странкама које су успјеле да одрже мир и постигну политички консензус. Изборни систем је утицао на попуштање тврдолинијашких ставова у водећим политичким странкама код протестаната и католика – Шин Фејн (*Sinn Fein*) и Улстерска унионистичка странка (*Ulster Unionist Party*).

6) Arend Lijphart, "Constitutional Design for Divided Societies", нав. дјело, стр. 101.

7) John McGarry, Brendan O'Leary, *The Northern Ireland Conflict*, Oxford University Press, Oxford, 2004.

2. ИЗБОРНИ СИСТЕМ ИЗ УГЛА ЦЕНТРИПЕТАЛИСТА

Са друге стране, постоји супротно становиште међу теоретичарима „центрипетализма“⁸⁾ или „интеграционизма“ који тврде да консоцијацијско уређење инхибира кооперацију између подијељених група и јача њихову подјелу тако што пропорционалним представљањем друштвене подјеле пресликава у парламент. Они оспоравају Лајпхартов консоцијацијски модел који је пријемчив за развијене земље као што су Белгија, Холандија, и Швајцарска, са изукрштаним социјалним расцјепима, и исказују сумњу према консоцијацијској функционалности у дубоко подијељеним друштвима.

Критика упућена заговорницима пропорционалног изборног система је везана за подстицаје које такав систем пружа. Центрипеталисти сматрају да пропорционални систем у дубоко подијељеним друштвима пружа политичким елитама могућност играња на „етничке карте“ које им доносе веће шансе у мобилисању подршке своје етничке групе, него што би то остварили базирањем на свеобухватније политичке програме. Најбољи начин да се превладају дубоке друштвене подјеле није њихово пресликавање у институције власти, већ дизајн и коришћење изборног система као механизма који подстиче кооперацију и интеграцију између подијељених сегмената. На тај начин би се подстакли изборни кандидати и странке да поред подршке своје групе траже подршку и других група како би били изабрани. Умјесто пропорционалног система који утиче на дуготрајно и отежано формирање постизборних коалиција, након чега су владе углавном нестабилне, пажљиво дизајниран изборни систем би требао директно подстакнути грађење широких међуетничких коалиција прије избора, како би се унапријед знао састав будуће владе. Тако би се подстицао развој умјереног и центристичког политичког такмичења које би ослабило снагу друштвених подјела за разлику од консоцијацијског модела који подстиче центрифугалне тенденције. Умјесто пропорционалног система страначких листа,

8) Видјети: Donald Horowitz, *Ethnic Groups in Conflict*, University of California Press, Berkeley, CA, 1985; Donald Horowitz, *A Democratic South Africa? – Constitutional Engineering in a Divided Society*, нав. дјело; Timothy Sisk, *Power Sharing and International Mediation in Ethnic Conflicts*, United States Institute of Peace Press, Washington, DC 1996; Benjamin Reilly, *Democracy in Divided Societies- Electoral Engineering for Conflict Management*, Cambridge University Press, Cambridge, 2001.

центрипеталисти заступају „преференцијално гласање“⁹⁾ како би кандидати или странке морали да обезбједе не релативну, већ апсолутну већину гласова.

Доналд Хоровиц заговара већински систем алтернативног гласа (АГ), и сматра га супериорнијим у односу на ПР и ПР-ЈПГ¹⁰⁾. Примјеном АГ-а политички представници би били одговорнији у међуетничким односима, водећи бригу и о другим етничким сегментима, а не само о свом сегменту, јер морају да обезбједе апсолутну већину која подразумијева и гласове других сегмената. Такав изборни систем подстиче мултиетничке странке и коалиције странака, као и предизборно обједињавање гласова (*vote-pooling*). АГ дозвољава рангирање свих кандидата са гласачке листе. Представник са најмањим бројем првих преференци се елиминише, а његове преференце се расподјељују на остале кандидате и тако све док кандидат не добије 50% + 1 глас. Сама природа АГ-а у једномандатним изборним јединицама тјера различите етничке странке на коалирање и удруживање гласова прије избора како би се увећала њихова изборна шанса, за разлику од ексклузивних етничких странака које траже подршку само у свом етничком сегменту. Комбинација већинског и преференцијалног гласања усмјерава странке и њихове кандидате према политичком центру и центрипеталном надметању, јер се кандидати поред своје групе боре и за гласове других група. Институција изборног система подстиче странке и кандидате да упућују помирујуће етничке апеле и граде умјереније политичке ставове како би били изабрани. Добијање подршке и грађење савеза прије избора је подстицајније за очување политичке стабилности него грађење постизборних коалиција које усљед заступљености већински тврдолинијашких странака (са крутим етничким ставовима) нарушавају коалиционе односе и имплицитно утичу на политичку нестабилност.

Бењамин Рајли (*Benjamin Reilly*) користи термин „центрипетализам“ како би описао политички систем дизајниран да подстакне политичку конкуренцију усмјерену према умјереном центру а не према његовим екстремима. Центрипетализам је нормативна теорија институционалног дизајна која подстиче три по-

9) Изборни системи са преференцијалним гласањем гдје је гласачима омогућено да нумерички рангирају кандидате су: алтернативни глас (АГ), суплементарни глас (СГ), и пропорционални систем једноструког преносивог гласа (ПР-ЈПГ).

10) Donald Horowitz, *A Democratic South Africa? – Constitutional Engineering in a Divided Society*, нав. дјело.

везана феномена у дубоко подијељеним друштвима: „1) изборне иницијативе – да би се у изборним кампањама привукли гласови других етничких група и тако охрабрила умјерена политика, као и проширење *policy* позиција ради стицања широке подршке; 2) арена преговарања – у којој политички актери из различитих група преговарају ради стицања међуетничке подршке и удруживања гласова; 3) центристичке, агрегативне политичке странке или коалиције странака које траже мултиетничку подршку на темељу широких програмских платформи и широког обима *policy* опција“.¹¹⁾

Рајли показује на примјеру Сјеверне Ирске да је за консоцијацију адекватнији изборни систем ПР-ЈПГ, који је подстакао дистрибуцију гласова не само између етничких већ и између центристичких умјерених странака. Изборни систем је подстакао изградњу умјеренијих политичких ставова, као и дистрибуцију гласова према умјеренијим политичким странкама као што су Социјалдемократска и лабуристичка странка (*Social Democratic and Labour Party – SDLP*) код католика, Прогресивна унионистичка странка (*Progressive Unionists Party*) код протестаната, као и Алијанса (*Alliance*) и Женска коалиција (*Womens Coalition*) које су добиле нижерангиране преференце од обје подијељене групе.

Аргумент да преференцијално гласање инклинира према умјерењаштву зависи од фактора као што су изборна формула, социјална структура изборног тијела, постојање умјерењака међу странкама и гласачима, друштвени контекст, као и географска концентрисаност етничких сегмената.¹²⁾ Разлог за успјех Сјеверне Ирске је постојање умјерених политичких сентимената са обје стране, као и постојање етнички хетерогених изборних јединица у којима ни један кандидат нема апсолутну подршку, већ је приморан да гласове тражи од друге групе.

3. СЛУЧАЈ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

Политички систем БиХ је након доношења *Дејтонског мировног споразума* 1995. године уређен према моделу консоцијацијске демократије, и у потпуности испуњава све његове главне

11) Benjamin Reilly, *Democracy in Divided Societies – Electoral Engineering for Conflict Management*, нав. дјело, стр. 11.

12) Benjamin Reilly, “Electoral Systems for Divided Societies“, *Journal of Democracy*, 13:2, 2002, стр. 156-170.

карактеристике¹³⁾, а такође је и политичко-институционални одговор на подијељену друштвену структуру. Главни узроци нефункционалности консociјацијске демократије у БиХ су према Мирјани Касаповић „непостојање минималног консензуса припадника свих трију конститутивних националних скупина о државној заједници, (...) непостојање консензуса елита свих конститутивних народа о политичком саставу или непостојање изричитог увјерења елита свих етничких сегмената како је постојећи уставни политички састав потребно и пожељно одржати“.¹⁴⁾ Главни расцјеп у босанскохерцеговачкој друштвеној структури је између етно-религијских сегмената: Бошњака муслимана, Срба православца, и Хрвата католика. Из вишевијековног социјалног расцјепа произилазе дивергентне политичке традиције, праксе, и стремљења етничких сегмената. Са обзиром да су етничке подјеле најизраженије, око њих се обликују подијељени друштвено-политички интереси из којих произилазе етничке политичке странке.

Роберто Белони (*Roberto Belloni*) сматра да проблем консociјационизма у БиХ лежи у његовом ограниченом подстицању дугорочне кооперације и постизања међуетничких компромиса. Принцип етничког уређења државе појачава наглашеност етничких расцјепа и продубљује нестабилност. „Без иницијатива за кооперацију политичарима је лако да освоје популарност бранећи своју националну групу и квалификујући друге као непријатеље. Консociјационизам има интринзичну динамику која чини политички систем инхерентно нестабилним и подложним колапсу“.¹⁵⁾

Страначки систем БиХ је у потпуности фрагментиран, заснован на етничким принципима, гдје само неколико странака има своје базе у оба ентитета. Флоријан Бибер (*Florian Bieber*) истиче да у БиХ политичку оријентацију странака треба разумијевати мимо класичне подјеле на лјевицу и десницу. Уопштено гледано, могу се разликовати четири групе странака: 1) екстремне националистичке странке, које заговарају промјену постојећег стања, сецесију, и пријете другим народима; 2) „етабли-

13) Велика коалициона влада на државном нивоу у којој су представљени политички лидери етничких сегмената; пропорционални удио етничких сегмената у расподјели парламентарних мандата уз примјену пропорционалног изборног система; територијална аутономија етничких сегмената у виду два ентитета; право на употребу вета.

14) Мирјана Касаповић, *Босна и Херцеговина: подијељено друштво и нестабилна држава*, Политичка култура, Загреб, 2005, стр. 162, 166.

15) Roberto Belloni, "Peacebuilding and consociational electoral engineering in Bosnia and Herzegovina", *International Peacekeeping*, 11:2, 2004, стр. 337.

ране“ националне странке, које дјелују унутар *status-a quo*, иако би можда биле за темељне измјене постојећег система; 3) умјерене странке, опредјељене за сарадњу између народа са нагласком на политички програм који се не заснива искључиво на идентитету, али које су углавном моноетничке са осцилацијама између етничке и програмске политике; и 4) ненационалне странке, које су потенцијално привлачне не само једној групи, а чије су базе углавном такође моноетничке.¹⁶⁾

Етничка подијељеност босанскохерцеговачког друштва и његова етнотериторијализација су оставили мало простора за успех ненационалних и умјерених странака. Доминантан политички простор заузимају етничке странке које према Бењамину Рајлију имају „низак ниво идеолошке кохерентности и програмске опредјељености, које карактеришу клијентелистичка мобилизација и харизматски лидери, (...), које привлаче већину гласача из своје етничке групе и искључиво говоре у њено име“.¹⁷⁾

Када се узму у обзир посљедице изборног система које утичу на: 1) облик страначког система, 2) ефикасност извршне власти, 3) степен страначке идентификације, 4) ниво идеолошке поларизације гласачког тијела, и 5) унутарстраначку организацију; са центрипеталистичког становишта се може закључити да пропорционални изборни систем страначких листа, који се користи за изборе у законодавна тијела на ентитетским и државном нивоу, дјелује као генератор политичких проблема.

Пропорционални систем страначких листа (од 1996-2000 затворене блокиране, од 2002 затворене неблокиране страначке листе) ствара проблем при чему стабилизује и консолидује тврдолинијашке странке унутар сваког етничког сегмента и продубљује подјеле између њих. Начином одабира политичких представника у релативно етнички хомогеним изборним јединицама, које су одвојене дуж етно-територијалних граница, пропорционални систем страначких листа омогућава политичким странкама да се ослањају само на гласове своје етничке групе. При томе се оснажују етничке подјеле које се пресликавају у институције власти и тако коче процес политичког одлучивања. Тиме се сужавају могућности за компромис и јачање умјерених странака склоних

16) Florian Bieber, *Post-war Bosnia; Ethnicity, Inequality and Public Sector Governance*, Palgrave MacMillan, Basingstoke, 2006, стр. 103-107.

17) Benjamin Reilly, “Political engineering and party politics in conflict-prone societies“, *Democratization*, 13:5, стр. 814.

међуетничкој акомодацији и центрипетализму.¹⁸⁾ Умјереније политичке странке код сва три сегмента су мање утицајне и заступљене са обзиром да изборни систем дјелује подстицајније на тврдолинијаше. Са друге стране, ПР-ЈПГ у Сјеверној Ирској не обезбјеђује само ослањање на гласове властите етничке групе, већ омогућава унутаргрупну и међугрупну дистрибуцију ниже-рангираних преференци и подстиче центрипетално надметање. На тај начин су тврдолинијашке странке ублажиле своје политичке ставове у нади да ће привући префериране гласове умјерењака унутар своје групе или гласове припадника других група, чиме су створене претпоставке за вођење умјереније политике.

Реферишући се на ставове Бењамина Рајлија, Флоријана Бибера, и Роберта Белонија, долазимо до закључка да се у политичкој пракси БиХ показало како пропорционални систем страначких листа производи нестабилан страначки и политички систем. Према томе, као општа хипотеза која захтијева своје даљње провјере може се изнијети став да пропорционални систем страначких листа, као елемент консочијацијске демократије, на основу свога дизајна и главних фактора на које утиче кочи процес политичке акомодације дубоко подијељеног друштва БиХ. Дизајн и посљедице изборног система производе фрагментиран и поларизован страначки систем чиме су шансе за политичку акомодацију и стабилност знатно мање. Такође, изборни систем производи етничку поларизацију високог интензитета између подијељених група. Што се тиче утицаја изборног система на унитарстраначку организацију, може се закључити да он омогућава страначким лидерима посједовање велике моћи која нарушава међуетничку акомодацију умјесто да у контексту подијељеног друштва обезбједи и одржи међуетничко грађење консензуса.

4. ИЗБОРИ У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ 2014. ГОДИНЕ – ПОДСТИЦАЊЕ ПОЛИТИЧКОГ УМЈЕРЕЊАШТВА?

Након Општих избора у БиХ 2014. године, велику коалицију на државном нивоу су формирали: „Савез за промјене“ којег чине странке из Републике Српске, а који је добио (6) мандата

18) Florian Bieber, *Post-war Bosnia: Ethnicity, Inequality and Public Sector Governance*, нав. дјело; Roberto Belloni, “Peacebuilding and consociational electoral engineering in Bosnia and Herzegovina”, нав. дјело, стр. 334-353; Roberto Belloni, *State Building and International Intervention in Bosnia*, Routledge, London and New York, 2007.

у Представничком дому Парламентарне скупштине БиХ (ПСБ-иХ); бошњачка Странка демократске акције (СДА) (9); странке окупљене око Хрватске демократске заједнице (ХДЗ БиХ) (4), и Демократска фронта (ДФ) (5). Наведене странке су формирале већину у Представничком дому са 24 од укупно 42 мандата. Према Биберовој класификацији, све странке се могу окарактерисати као “етаблиране“ националне странке, или странке које подржава искључиво један етнички сегмент.

Фокус изборног такмичења у РС за ПСБиХ је био између умјерених странака десног центра окупљених у Савез за промјене¹⁹⁾, и екстремне националистичке странке Савез независних социјалдемократа – Милорад Додик (СНСД), као и странака окупљених око СНСД-а (Социјалистичка партија и Демократски народни савез). Аргументи теоретичара центрипетализма о подстицању пропорционалног система на консолидацију тврдолинијашких етничких странака и развој центрифугалних тенденција на примјеру избора у РС се може ставити под сумњу.

СНСД као најјача странака у РС од 2006. године своју популарност и рејтинг базира на дискурсу о референдуму за независност РС, борби против константног притиска на РС од стране Бошњака и међународне заједнице, и оптуживању опозиционих партија за издају интереса РС. Од умјерене и ненационалне странке какав је био у првим годинама свога постојања, СНСД се помјера према екстремној националистичкој странци наклоњеној сецесији и промјени *statusa-a quo*. У страначком програму СНСД-а преовладавају опште политичке, економске и друштвене теме, док су специфични политички циљеви детаљније разрађени у осталим страначким документима. Оријентација на причу о референдуму о независности РС је потврђена у страначкој декларацији из маја 2015. године. У њој СНСД предлаже: „Уколико до краја 2017. године не буде видљивих процеса и мјерљивих резултата успостављања позиција Републике Српске у складу са Анексом 4. Дејтонског мировног споразума, Народна Скупштина Републике Српске треба у току 2018. године расписати референдум о самосталном статусу Републике Српске. На основу резул-

19) Главне странке унутар „Савеза за промјене“ су: Српска демократска странка (СДС), Партија демократског прогреса (ПДП), Народни демократски покрет (НДП), и мање странке окупљене око њих. Савез је имао заједничку изборну платформу, а странке су самостално наступиле на изборима за законодавна тијела ентитета и државног нивоа, док су за извршну власт на нивоу ентитета и државе наступали са заједничким кандидатима.

тата референдума, органи власти Републике Српске сходно улози стране утврђене Анексом 4. Дејтонског мировног споразума, Федерацији БиХ предложити мирно раздруживање и обострано истовремено признање“.²⁰⁾

Са друге стране, странке окупљене унутар Савеза за промјене су пред изборе 2014. године изашле са заједничком политичком платформом, залажући се за рјешавање социјалних, економских и привредних проблема, реферишући се на све грађане РС, а не само на национално питање једног етничког сегмента. Пивотална странка Савеза је био СДС, који се кроз унутрашње страначке реформе ослободио ратних функционера и „историјске хипотеке“, и временом помјерио од екстремне националистичке странке према умјереној народњачкој странци десног центра, или странци *status-a quo*. У документу „Декларација о основама будућег политичког дјеловања“ Савез се залаже за: „опстанак, развој и напредак Републике Српске, као равноправног државотворног ентитета унутар Босне и Херцеговине, успостављене Дејтонским мировним споразумом, (...) Јавно ћемо објавити све афере, тајне уговоре и њихове актере, које су проузроковале штету од више милијарди по Републику Српску и њене грађане, (...) Разоткрићемо аморални непотизам великих размјера у власти и објавити спискове свих чланова породица највиших функционера Републике Српске, који су запошљавани, именовани на одређене функције и позиције, (...) Економска политика Савеза за промјене засниваће се на смањењу државне регулације, децентрализацији буџета, равномјерном развоју, одлучном обрачуна са корупцијом и криминалом, смањењу оптерећења привреде, (...) Савез за промјене приоритетно ће се залагати за побољшање економско-социјалних и статусних питања, породица погинулих и несталих бораца, ратних и мирнодопских инвалида, пензионера, радника који су остали без посла и других грађана у стању социјалне потребе...“²¹⁾

Од 14 мандата, колико је Уставом БиХ предвиђено за странке из РС, СНСД је добио (6) мандата а њихов партнер ДНС (1), са друге стране, СДС (5) и ПДП/НДП (1), а бошњачка СДА која се није прикључила ниједном блоку (1) мандат. Иако је тјесна пре-

20) Декларација: Република Српска – слободна и самостална будућност и одговорност, стр. 7, Internet, <http://www.snsd.org/images/dokumenti/deklaracija-predsjednik.pdf>, 20/09/2015.

21) Декларација о основама политике будућег дјеловања, стр. 1-2, Internet, <http://www.sdrs.com/dokumenti/DeklaracijaSZP.pdf>, 20/09/2015.

вага у броју гласова прешла на страну тврдолинијаша, пропорционални систем је омогућио већу представљеност умјереног блока за разлику од претходних изборних циклуса.²²⁾ Ефекат изборног система је био улазак умјерених странака из РС (СДС и ПДП/НДП) у велику коалицију на државном нивоу²³⁾. На овај начин се доводи у сумњу теоријска позиција центрипеталиста који тврде да етничка хомогеност и територијална етничка концентрација онемогућавају продор умјерених странака. На примјеру избора у РС 2014. године се показало да у етнички релативно хомогеном ентитету постоје умјеренији политички сентименти и умјерени страначки плурализам унутар српског сегмента који омогућавају умјеренијим странкама да формирају власт. Територијална концентрација етничких сегмената, етничке странке, и етничко гласање, нису нужно утицали на заостравање етничких односа и продубљивање расцјепа. Пропорционални изборни систем је утицао на унутарсегменталну страначку конкуренцију и подстицање умјеренијих политичких странака као важних фактора међуетничке акомодације чиме се доводе у питање критике центрипеталиста упућене заговорницима консолидације у погледу изборног система.

ЛИТЕРАТУРА

- Касаповић Мирјана, *Босна и Херцеговина: подијељено друштво и нестабилна држава*, Политичка култура, Загреб, 2005.
- Belloni Roberto, "Peacebuilding and consociational electoral engineering in Bosnia and Herzegovina", *International Peacekeeping*, 11:2, 2004, стр. 334-353.
- Belloni Roberto, *State Building and International Intervention in Bosnia*, Routledge, London and New York, 2007.
- Bieber Florian, *Post-war Bosnia: Ethnicity, Inequality and Public Sector Governance*, Palgrave MacMillan, Basingstoke, 2006.
- Horowitz Donald, *Ethnic Groups in Conflict*, University of California Press, Berkeley, CA, 1985.
- Horowitz Donald, *A Democratic South Africa? – Constitutional Engineering in a*

22) На општим изборима 2010. године СНСД је освојио (8), ДНС (1), а СДС (4) и ПДП (1); 2006 године, СНСД (7), ДНС (1), а СДС (3) и ПДП (1) мандат.

23) Иако није било предмет рада, треба додати да је на гласању за српског члана Предсједништва БиХ по систему релативне већине побједио заједнички кандидат Савеза – Младен Иванић, предсједник ПДП-а, странке центра. Он је у тјесној изборној трци са 317,799 гласова побједио кандидата СНСД-а Жељку Цвијановић која је освојила 310,867 гласова. Допринос Иванићевој побједи дали су Бошњаци који су у неколицини општина гласали за њега и тако му омогућили изборну превагу.

- Divided Society*, University of California Press, Berkeley, CA, 1991.
- Lijphart Arend, *Democracy in Plural Societies*, Yale University Press, New Haven, CT, 1977.
- Lijphart Arend, "The Alternative Vote: A Realistic Alternative for South Africa?", *Politikon*, 18: 2, 1991, стр. 91-101.
- Lijphart Arend, "Constitutional Design for Divided Societies", *Journal of Democracy*, 15:2, 2004, стр. 96-109.
- March James G., Olsen Johan P., "The New Institutionalism: Organizational Factors in Political Life", *The American Political Science Review*, 78:3, 1984, стр. 734-749.
- McGarry John, O'Leary Brendan, *The Northern Ireland Conflict*, Oxford University Press, Oxford 2004.
- Reilly Benjamin, *Democracy in Divided Societies – Electoral Engineering for Conflict Management*, Cambridge University Press, Cambridge, 2001.
- Reilly Benjamin, "Electoral Systems for Divided Societies", *Journal of Democracy*, 13:2, 2002, стр. 156-170.
- Reilly Benjamin, "Political engineering and party politics in conflict-prone societies", *Democratization*, 13:5, 2006, стр. 811–827.
- Sartori Giovanni, "Political Development and Political Engineering" in: J.D. Montgomery and A.O. Hirschman (eds.), *Public Policy*, Vol. XVII, Harvard University Press, Cambridge, MA, 1968, стр. 261-298.
- Sisk Timothy, *Power Sharing and International Mediation in Ethnic Conflicts*, United States Institute of Peace Press, Washington, DC, 1996.
- Декларација: Република Српска – слободна и самостална будућност и одговорност, Internet, <http://www.snsd.org/images/dokumenti/deklaracija-predsjednik.pdf>, 20/09/2015.
- Декларација о основама политике будућег дјеловања, Internet, <http://www.sd-srs.com/dokumenti/DeklaracijaSZP.pdf>, 20/09/2015.

Stefan Vukojevic

ELECTORAL SYSTEMS IN DEEPLY DIVIDED SOCIETIES – EXAMPLE OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

Resume

Electoral systems and elections are not mere mechanisms for distribution of seats and announcement of winners. Above all, they are institutional rules that either encourage or limit various actions of political agents and citizens. Depending on the encouragement offered by the electoral system, we are going to face different forms of party competition, pre-election campaigns, pre- or post-election

coalitions, government's mandate and stability etc. Relying on the debate between the advocates of consociationalism and advocates of centripetalism about the most appropriate electoral systems in divided societies, we have tried to, in the example of the election for the Parliamentary Assembly of Bosnia and Hercegovina in the Republic of Srpska in 2014, demonstrate that a proportional electoral system, to a limited extent though, gives chance to moderate parties to come into power – contrary to hard-liners – as well as to bring into doubt the centripetalists' viewpoint. Even though the Republic of Srpska is ethnically relatively homogenous and unitary entity, which is favorable for ethnical hard-liners, there is a more moderate block of parties representing a counterbalance to hard-liners.

Theoretical debate between advocates of consociationalism and centripetalism can serve as a basis for the research of the electoral system of B-H, where we believe that the effects of the electoral system depend on different socio-political contexts. Accordingly, positions of the conflicting theoretical viewpoints cannot be generalized but must be taken into consideration and examined, just like political contexts within which proportional systems either encourage or aggravate the building of political stability. The same or very similar models can have different effects on the political stability in different contexts. Depending on context, we believe that the effects of the proportional electoral systems are not always compatible with the advocates of consociationalism claiming that the proportional systems contribute to the relaxation of tension and bringing of stability, just as they are not compatible with the viewpoints of the advocates of centripetalism claiming that proportionate systems, unlike the preferential voting, pave the way to social division and lead to political destabilization. Depending on political, economic or social context, lines of social cleavages will become more salient thereby forcing the proportional system to produce political instability dominated by hardline parties and rhetoric. On the other side, also depending on the context, the proportionate systems will produce governments consisting of more moderate parties or having more moderate viewpoints. By using process-tracing in comparative case study we can define contextual variables that make the proportionate system encourage more moderate parties, and by doing so we can test the centripetalists' hypotheses and formulate the new ones.

The research of the effects of the electoral system, especially in B-H, would contribute to the political stability because it would focus on the effects of the electoral system whose significance has been neglected in the process of tracking down and evaluation of democratization. Likewise, the research would contribute to the detection and reassessment of positive and negative aspects of proportional system of party lists as elements of consociational democracy in ethnically divided societies. Accordingly, the process of stabilization and democratization would be viewed from the concrete aspect of design and actions of the electoral system, instead of up-to-now prevailing normative aspects such as good government, accountability, rule of law, political culture etc. Practical contribution of a research in socio-political life is very important because it deals with specific effect of the electoral system on the political stability, with possible earmarking of aspects of electoral system that need to be changed. The issue of political stability in B-H as a divided society facing many problems has been somewhat researched by means of effects of the electoral system which is believed to have determined political and social life, and to have drawn attention of social and political actors to specific issues.

Key words: consociationalism, centripetalism, deeply divided societies, list proportional representation, moderation

---

* Овај рад је примљен 30.11.2015. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 12.08.2016. године.